

**Erica Hoebe-
de Waard**

Mw. drs. E.J.
Hoebe-de Waard
is als predikante
verbonden aan
de Protestantse
Gemeente in
Leidschendam. Zij is
lid van de redactie

We zitten samen in de keuken. Op de eettafel staat koffie en een schaal met koeken. Maar de koffie wordt koud en de koeken blijven onaangeroerd...

Stilstaan bij het einde

We luisteren naar Janny. Ze vertelt hoe ze haar Aad heeft leren kennen toen hij bij zijn neef logeerde. Zijn neef had gezegd: als je nog een meisje zoekt, dan moet je er een van Van Vliet hebben, dát zijn fijne meiden! Dus toen Aad en zijn neef Janny van Vliet tegenkwamen tijdens een schaatstocht zwaaide de neef af en sprak Aad het voor hem onbekende meisje aan. Ze schaatsen samen op en toen het riempje van haar schaats brak hielp hij haar om toch weer in het dorp te komen. We luisteren naar het verhaal en horen hoe Aad haar na die lange, moeizame tocht naar huis bracht en keurig vroeg of hij de volgende dag nog eens mocht komen. Die volgende dag werd Aad voorgesteld aan het hele gezin Van Vliet en het klikte. Een tijd

van verkering volgde en ze trouwden. En nu, vijfenveertig jaar later, nu zaten we dan om de keukentafel, want Aad was gestorven...

Aan de eettafel En we zaten daar bij elkaar, Janny, de drie kinderen en hun partners en ik, de dominee, herinneringen op te halen, verhalen te delen. Verhalen soms, waar de kinderen van Janny en Aad geen weet van hadden. Er werd gelachen, er werd gehuild. Het werd stil toen we in gesprek kwamen over de dankdienst voor Aads leven die in de kerk zou zijn voorafgaande aan de begrafenis. Want wie Aad was, als man, als vader, als vriend, daar was een hoop over te vertellen. Maar wie

Er werd
gelachen, er
werd gehuild

hij was als gelovige... Ze wisten het eigenlijk niet, ze spraken er ook zo weinig over thuis, het geloof was als het ware vanzelfsprekend. Ze gingen met regelmaat naar de kerk, lazen ook uit de bijbel, en toch, Janny noch de kinderen kon een bijbeltekst noemen waarvan ze wisten dat Aad hem mooi vond, ze konden geen liederen bedenken waarvan ze graag wilden dat die bij de uitvaart zouden klinken. En ze verzuchtten: 'Hadden we dat nu maar een keer besproken met elkaar...'

Een niet gevoerd gesprek Een dergelijke situatie komen predikanten veel tegen als ze na een overlijden samen met de nabestaanden een afscheidsdienst voorbereiden. Verhalen

over wie de overledene was zijn er in overvloed: verhalen over zijn verleden, zijn persoonlijkheid, zijn eigenheid. Maar op de vraag: 'wat geloofde hij', of 'wat was een bijbeltekst die voor hem belangrijk was' komt vaak geen antwoord. Er wordt zo weinig over geloof gesproken, niet tussen partners en niet tussen ouders en kinderen. En als nabestaanden dan toch met een tekst of een lied komen, dan is dat vaak Psalm 23. Die Psalm kennen ook veel mensen die niet regelmatig of niet meer in de kerk komen.

Te veel ineens Het is niet vreemd dat er op dit soort momenten vaak weinig eigen inbreng komt van nabestaanden en men bij de

In gesprek raken over zaken die er wérkelijk toe doen

voorbereiding van een dienst vertrouwt op de kundigheid van de predikant. Het overvalt ook veel mensen om zo vlak na een overlijden ineens na te moeten denken over een afscheidsdienst. Je staat onder tijdsdruk in een periode van verdriet, op dagen waarin er zoveel op je afkomt, aan emoties, aan zaken die geregeld moeten worden, aan herinneringen. En vaak ben je ook moe, moe van het waken, van nachten wakker liggen... In zo'n situatie nadenken over een dienst, keuzes maken over liederen, bijbelteksten, dat is moeilijk.

En vaak is er dan ook nog onbekendheid met de kerk en met bijbel, zeker als de nabestaanden van de overledenen zelf niet (meer) in de kerk komen. Er is veel verwarring over wat wel en niet kan en dikwijls is er ook een kloof tussen de (veronderstelde) wensen van de nabestaanden en de overledene.

Kortom: hoe het gesprek over de dienst voorafgaande aan de begrafenis of crematie loopt, hangt voor een groot deel samen met de mate waarop nabestaanden op de hoogte zijn van de wensen van de overledene.

Natuurlijk zijn predikanten vakbekwaam genoeg om door te vragen, om uit de verhalen thema's te destilleren, om bijbelteksten en liederen te zoeken die aansluiten bij de wensen van de nabestaanden en om zo recht te doen aan zowel de overledene als aan hen die rouwen. Maar het zou zo veel makkelijker zijn als het gesprek over het afscheid niet pas ná het overlijden voor het eerst gevoerd wordt. Het zou goed zijn als partners met elkaar, of ouders met hun kinderen, of

vrienden met elkaar, eens om de tafel gingen zitten om samen na te denken: 'Wat zijn mijn wensen? Wat geloof ik? Hoe zou ik willen dat mijn rouwdienst eruit zou zien?'

Vorbereiding In sommige kerken gebeurt dit nadenken over rouw, over afscheid, georganiseerd. Zijn er van tijd tot tijd middagen en avonden waarop een predikant samen met ambtsdragers een bijeenkomst organiseert waarop mensen vragen kunnen stellen met betrekking tot hun uitvaart. Wat is mogelijk? Wat zijn mooie teksten? Wat wil ik zelf?

Mensen horen verhalen van anderen, gaan in gesprek, mogen vragen stellen, krijgen uitleg en komen tot de conclusie dat er veel kan in de kerk. Er mag ook veel, als er maar een verhaal bij zit, zodat de aanwezigen begrijpen wáarom dat ene lied gezongen wordt. Er kan veel, zolang het maar past in het kader van God met mensen. In een dankdienst ben je immers bijeen om recht te doen aan het leven en sterven van de overledene. Je draagt iemand over in de handen van de Eeuwige. Je komt samen in verbondenheid met God en met elkaar én in het vertrouwen op een leven door de dood heen: een leven bij God. Dát is de basis, het geloof in een leven door de dood heen.

Wat is er mogelijk? Zo horen de mensen op de bijeenkomsten over de opzet van een dienst, praten ze met elkaar, horen ze van elkaars geloof, over ieders wensen en verlangens. Tijdens het tweede deel van de bijeenkomst

krijgen de mensen een vragenlijst, om in te vullen. Een lijst waarop ze aan de hand van vragen al hun wensen en ideeën kwijt kunnen. Het is geen gewoon lijstje met wat teksten of liederen erop, zoals veel mensen al hebben in hun bijbel, liedboek of bij de uitvaartpolis. Het is meer.

Op de lijst staan vragen over persoonlijke ideeën en wensen bij overlijden, bij begrafenis of crematie. Vragen met betrekking tot de dienst, maar ook op zaken rondom het overlijden. Over de keuze voor begraven of cremeren, voor een uitvaart vanuit de aula of de kerk, voor wel of niet thuis opbaren, enz. Na het beantwoorden van alle vragen is er niet een soort liederen-lijstje ontstaan, maar een uitgebreider, diepgaander document, omdat er ook gevraagd wordt om op te schrijven wat

de gedachten, de gevoelens zijn die gekozen antwoorden oproepen. Er is veel aandacht voor het 'waarom' achter het antwoord. Dus bij de vraag: 'wat vindt u een mooie bijbeltekst' volstaat niet 'Psalm 23'. Maar bijvoorbeeld: 'Psalm 23, omdat die tekst mij troost geeft op momenten dat ik het moeilijk heb. Toen mijn vrouw overleed las ik hem elke avond. De trouw van God die erin doorklinkt én de belofte van een toekomst met Hem geven mij steun'.

Een basisdocument De lijsten worden ingevuld met behulp van vrijwilligers, die luisteren, proberen samen te vatten, helpen met het onder woorden brengen van gevoelens. Vervolgens gaat de lijst mee naar huis, om daar te bespreken met partner, met kinderen, met dierbaren, zodat ook zij op de hoogte zijn van de wensen en verlangens.

In sommige gemeenten is ervoor gekozen om de lijsten centraal te bewaren, in andere gemeenten bewaren de gemeenteleden de ingevulde lijsten thuis, zodat hij elk moment aangevuld of gewijzigd, kan worden.

Het effect van de lijsten is tweeledig: enerzijds ontstaat er een basisdocument, dat na overlijden richting geeft bij het voorbereiden van een uitvaart. Anderzijds raken dierbaren met elkaar in gesprek over zaken die er wèrkelijk toedoen, maar helaas maar weinig besproken worden. Het gezamenlijk invullen van de lijst blijkt een goed uitgangspunt te zijn voor een goed gesprek over zaken van leven en dood, van geloof en vertrouwen, van twijfel en zekerheid. ■

Wie een voorbeeld van zo'n wensen- en ideeënlijst wil zien, kan er één downloaden van de website: www.pgleidschendam.nl

Van elkaar weten bij het leven

Janny heeft haar lijst inmiddels ingevuld. Samen met haar kinderen heeft ze hem vervolgens doorlopen, uitleg gegeven bij haar antwoorden, verteld waarom ze bepaalde keuzes maakte. Het was goed en fijn om zo naar elkaar te luisteren. Het geeft haar ook rust dat de kinderen na haar overlijden zo de lijst met haar wensen erbij kunnen pakken. Natuurlijk is het geen wet van Meden en Perzen en mogen ze ook hun eigen inbreng hebben, maar er is een basis, een kader. Haar kinderen denken er net zo over. Zij hebben op hun beurt een lijst van de website van de kerk gedownload en ingevuld. Want al zijn ze nog jong en gezond: je weet niet wat er kan gebeuren. Ze hebben geleerd van die middag om de keukentafel: het is goed om van tijd tot tijd te spreken over je geloof, over leven en sterven. Juist met hen die je dierbaar zijn.